doi:10.5128/ERYa22.08

EESTI RAKENDUSLINGVISTIKA ÜHINGU AASTARAAMAT 22, 127–144

MILLINE KEELEKASUTUS EESTLASI HÄIRIB?

Maarja-Liisa Pilvik, Liina Lindström, Kristel Algvere, Lydia Risberg, Helen Plado, Annika Kängsepp

Ülevaade. Artikkel annab ülevaate 2025. aasta veebruaris ja märtsis läbiviidud loetelukatse-veebiküsitluse tulemustest, mille keskmes oli küsimus, milline keelekasutus häirib eesti keelt emakeeleks pidavaid inimesi. Tulemused näitasid, et esmajärgus meenuvad loetlemisel keelejooned, millele on koolitundides palju tähelepanu pööratud. Selgelt joonistusid välja standardkeele (normitud kirjakeele) kõrge prestiiž ning vanuse mõju keelekasutust puudutavatele hinnangutele. Huvitav leid oli, et piirkondlike keelekujudega seotut pannakse küll tähele, aga see ei häiri, juhul kui piirkondlik eripära on teadvustatud.*

Võtmesõnad: keelekasutus, keeleideoloogiad, keelehoiakud, norming, varieerumine, eesti keel

1. Sissejuhatus

Artikli fookuses on eesti keelt emakeelena kõnelejate keelelised hoiakud, mille avaldumist oleme püüdnud hinnata veebiküsitluse abil, kus kogusime keelekasutuse häirivuse hinnanguid. Hoiakud kuuluvad inimkogemuse juurde, need mõjutavad igapäevaselt meie omavahelisi suhteid (Fazio & Olson 2003). Keelelised hoiakud peegeldavad laiemalt ühiskonnas levinud keeleideoloogiaid (Dragojevic jt 2013: 3) ehk keelekasutajate keele kohta käivaid uskumusi, mis on mõeldud keelestruktuuri ja -kasutuse ratsionaliseerimiseks või õigustuseks (Silverstein 1979: 193). Keeleideoloogiad ja -hoiakud puudutavad ühelt poolt küll keelt, ent teiselt poolt ka keelekasutajaid (Irvine & Gal 2000, Woolard & Schieffelin 1994). Näiteks võib negatiivne hoiak teiste inimeste keelekasutusse tekitada ebavõrdsust, kuna kellegi erialast sobivust või intelligentsust hinnatakse tema keelekasutuse kaudu, mitte tegelike võimete alusel (Woolard 2020: 3). Hoiakud on sageli seotud ka (tajutava) rassi, klassi või sooga (Truan & Jahns 2024: 10).

Üks enamlevinud keeleideoloogiaid on standardkeele ideoloogia – selle mõjul on levinud arusaam, et keel peab olema puhas, õige ja korrektne (Milroy 2001: 535). Standardkeele ideoloogia tõttu peetakse standardkeele (eesti mõistes normitud kirjakeele) norme loomulikeks, mitte millekski kokkuleppeliseks või inimtekkeliseks

* Artikkel on valminud teadusprojekti EKKD-TA2 "Eesti keele morfosüntaktiline varieerumine" toel.

(Garrett 2010: 7). Tegelikkuses on puhast (võõrmõjudeta) keelt keeruline leida, keeled mõjutavad alati üksteist (Langer & Nesse 2012: 610), ning keele standardiseerimine (normimine) ei ole universaalne tegevus, rääkimata sellest, et mõnel keelel standardvariante polegi (Milroy 2001: 539).

Sotsiolingvistid James ja Lesley Milroy on loetlenud levinud uskumusi inglise standardkeele kohta: 1) on olemas üks ja ainus õige viis inglise keelt rääkida ja/või kirjutada; 2) kõrvalekalded sellest normist on kirjaoskamatus või barbaarsus; 3) inimesed peaksid kasutama standardkeelt ning on täiesti õige diskrimineerida mittestandardset keelt kasutavaid inimesi, kuna selline keelekasutus on rumaluse, ignorantsuse ja moraalse degenereerumise märk (Milroy & Milroy 2012: 33). Sedasama ideoloogiat, aga positiivses sõnastuses, väljendab ka Eestis laialt levinud arusaam, et hea kirjakeeleoskus on haritud inimese tunnus (vt ka ÕS 1999, ÕS 2006, Raag 2008: 11).

Standardkeele ideoloogia probleemiks on ennekõike kitsas pilk keelele, mis ei võta arvesse, et keel koosneb erinevatest registritest (allkeeltest) ja seal leidub loomulikku variatiivsust, mis objektiivselt hinnates ei ole kuidagi halb või keelele ohuks. Standardkeele vastu eksimisel võib olla palju põhjusi alates düsleksiast või teise keele taustast kuni soovini keelenormidega mängida (näiteks ilukirjanduses). Standardkeele normid ei pruugi olla alati ka hästi seatud, need võivad olla vananenud või mõnel muul põhjusel süstemaatiliselt lahkneda inimeste tegelikust keelekasutusest, põhjustades probleeme erinevatele kasutajarühmadele (vt nt Risberg & Langemets 2021, Risberg & Lindström 2023, Paet 2023, Lindström jt 2023, Risberg 2024, Rozenvalde & Algvere 2024, Kängsepp 2024).

Eesti standardkeelt on eestlased ise praeguseks arendanud üle 150 aasta. Esmalt arendasid seda baltisakslased, 19. sajandi teisest poolest juba eestlased ise – ennekõike Jakob Hurt ja Eesti Kirjameeste Selts. (Viht & Habicht 2022) Eesti keele korraldamine sai vabamad käed ja suurema hoo sisse Eesti iseseisvumise järel, sest riigikeelt oli tarvis järsku kasutada igas eluvaldkonnas ning selleks oli vaja ühtset reeglistatud keelekuju ja oskussõnavara. Standardkeele kujundamine ja selle põhimõtted olid 1920–1930-ndate aastate keelekorraldajate-keeleteadlaste diskussioonide keskmes. (Plado 2022) Standardkeelest sai ajapikku eesti keele sünonüüm, samas kui muud keelevariandid (nt piirkondlikud murded/keeled) kaotasid oma positsiooni ja prestiiži. Eesti iseseisvus katkestati Nõukogude perioodiga, mille jooksul keele standardiseerimine muutus jäigemaks ning standardkeele ideoloogia tugevnes. Ühelt poolt toimus see range, varieerumist mittesalliva keelekorralduse ja totalitaarse keelekontrolli tõttu (Kasik 2022), teiselt poolt hilisemal perioodil aga vaikselt peetava venestamisvastase võitluse tõttu, mille olulise osana puhast standardkeelt nähti (vt Kasik 2022, Lindström jt 2023: 37). Ka tänapäeva Eesti ühiskonnas näidakse võrdsustavat keelt enamasti selle standardiseeritud vormiga – see on otsene standardkeele ideoloogia mõju (Lindström jt 2023: 10). Kristel Algvere (2025) on hiljuti näidanud, et paljud (eriti kõrgharidusega eesti naised) peavad normitud kirjakeelt oma emakeeleks, mitte lihtsalt üheks eesti keele registriks. Seega võib öelda, et standardkeele ideoloogia on Eesti ühiskonnas tugevasti juurdunud ning võib oletada, et keelehoiakud on suuresti seotud kirjakeele normidega, mille vastu eksimist taunitakse.

Varasemates eesti keelehoiakuid käsitlevates uuringutes on leitud, et noored on paindlikumad keelekasutajad kui vanemaealised, mistõttu on vanemaealistel

just noorte mitmekesise keelekasutuse suhtes sageli negatiivsem hoiak (Norvik & Pajusalu 2022: 1222). Samas on Mailis Saul (2022) 20–30-aastaste Lõuna-Eesti noorte keelehoiakuid uurides leidnud, et ka noored ise on oma keelehoiakutes üsna kriitilised. Sauli uuritavad nimetasid häirivatena näiteks sõnavarajooni (ropendamine, täidetud pausid, diskursuspartiklid, lühendid, võõrkeele kasutamine, släng ja toortõlked, väike sõnavara, murdesõnavara ja arhaismid, normikeelele mitte vastavad sõnakujud), morfoloogilisi nähtusi (normikeelest erinevad käändevormid, *gi-*/*ki*-liite asukoht asesõnades *keegi*, *miski*), semantilisi küsimusi (paronüümide segiajamine[1]), suhtlusstiilivääratusi (ebaviisakus, vestluspartneri keeleline parandamine, liiga kiire kõne, liiga valjusti rääkimine ja/või naermine), väljendusoskuse puudust (liiga pikalt või lakooniliselt väljendumine) ja keele metatasandi nähtusi (räägitakse teemadel, mis ei vasta ühiskondlikele normidele, nt raha, klatš). Tõstame esile, et noori häirib inglise keele kasutus teiste kõnes, see, kui kasutatakse kirjakeele normist erinevaid käändeid või sõnalõppe, ja et murdelise keele häirivust mainisid ainult naised: "küll aga vanapärast ja murdelist keelt ning üldist labasust nimetasid keeles häirivana ainult naised." (Saul 2022: 45–48)

Siinses artiklis kirjeldame küsitlust, millega soovisime saada ülevaadet keelenähtustest, mida eesti keelt emakeelena kõnelejad sagedamini keelekasutuses märkavad ning võivad pidada erineval määral häirivaks. Sellise küsitluse koostamist motiveerisid ühelt poolt ühiskondlikus diskussioonis (näiteks sotsiaalmeedias, televisioonis, ajakirjanduses) aeg-ajalt esile tõusvad teemapüstitused, milles arutletakse häirivate keelendite või laiemalt häiriva keelekasutuse üle (vt ülevaadet Vainik & Paulsen 2023, 2025). Sealjuures paistab kirjeldatud nähtuste ring olevat väga kirju, ulatudes üksiksõnadest ja -vormidest keelepoliitiliste küsimusteni. Teiselt poolt oli küsitluse koostamisel praktiline eesmärk: nimelt soovisime koguda sisendit katsete jaoks, millega uurida varieeruvate keelenähtuste töötlemist teksti lugemisel ja nähtustega seotud keelehoiakuid.

2. Küsitluse kirjeldus

Küsitlus koostati veebiküsitlusena Tartu Ülikooli LimeSurvey keskkonnas ning see oli vastamiseks avatud viis nädalat 2025. aasta veebruaris ja märtsis. Küsitlust jagati peamiselt sotsiaalmeedia kanalites, sh piirkondlikes kogukonnarühmades.

Küsitluses osalejatel paluti nimetada kuni kümme keelenähtust, mida nad eesti keele kasutuses sageli märkavad. Oli täpsustatud, et nähtused võivad hõlmata nii sõnakasutust, tähendusi, õigekirja, käänamist-pööramist, lauseehitust kui ka hääldust. Lisaks paluti täpsustada, kus ja kelle keelekasutuses nähtust on märgatud. Peale nimetamise paluti iga joone puhul viiepalliskaalal hinnata, kas ja mil määral see vastajat häirib (1 – ei häiri üldse, 5 – häirib väga).[2] Osalejate tausta kohta küsiti vaid osaleja vanust, sugu, haridustaset ja seda, kas nende erialane töö on kuidagi seotud keele ja eestikeelsete tekstidega.

1 Teadvustamata, et suur osa "paronüüme" on 20. sajandi I poole keelekorralduses kunstlikult loodud, üritades sünonüümsete sõnade tähendusi lahku lüüa ja rangelt piiritleda. Keelekasutuses ei ole need piirid tänini juurdunud ning 2020-ndatel on sõnade sünonüümsust keelekorralduses aktsepteeritud. (Risberg & Langemets 2021) Teisalt pole see teadmine ühiskonnas laialt levinud ega kooliõpetusse jõudnud, õpikutes suunatakse endiselt tähendusvahesid ära õppima.

2 Otsustasime hinnata skaalaga ainult keelenähtuse häirivust, mitte häirivust ja meeldivust korraga, kuna meeldivuse-häirivuse skaalal oleks vastuste analüüs ja eeskätt tõlgendamine osutunud keeruliseks. Näiteks ei implitseeri millegi madal häirivushinnang tingimata kõrget meeldimishinnangut ja vastupidi; samuti pidasime keelenähtuste meeldivuse hindamist ebaharilikumaks ning keerulisemaks ülesandeks; kolmandaks eeldasime, et enamikus vastustes jäetaks skaala meeldivuse osa kasutamata.

Eeldasime, et loeteludes esilduvad enim emakeeleõpetuses käsitletud ning kirjakeele normile praegu või varem mittevastavad ja keelekorraldusallikates veaohtlikena käsitletud nähtused. Samuti ootasime, et hoolimata võimalusest loetleda kõiksugu silmatorkavaid keelenähtusi, nimetatakse rohkem neid, mis tugevalt häirivad, kui neid, mis neutraalselt või ka positiivselt silma jäävad. Mõlemad hüpoteesid toetuvad nn negatiivsuskalduvusele (ingl *negativity bias*) ehk psühholoogilisele tendentsile reageerida tugevamalt negatiivsetele kogemustele, emotsioonidele või negatiivsele teabele, mistõttu kalduvad negatiivsed mõjurid olema tugevamad, meeldejäävamad ja motiveerivamad kui positiivsed (vt nt Baumeister jt 2001, Rozin & Rozyman 2001). Seega võiks keelekasutus, millest on räägitud kui valest ja taunimisväärsest või lausa ohtlikust, hakata teiste keelekasutuses sagedamini silma ja kõrva ning tulla loetelukatses ka hõlpsamini meelde.

3. Tulemused

3.1. Vastajad

Küsitlusele saime 253 lõpetatud vastust. Tegelikult oli vastamist alustanuid tervelt 832, ent tõenäoliselt ei lõpetanud suur osa alustanuid seetõttu, et küsitluse vorm oli avatud ning keelenähtusi tuli vastajal ise pakkuda. Vastajatest 81,4% olid naised ning 73,9% kõrgharidusega. Noorim vastaja oli 18-, vanim 84-aastane, keskmine vanus oli 46 aastat (standardhälbega 15,6). 46,6% vastajate hinnangul oli nende erialane töö seotud keele ja eestikeelsete tekstidega. Kuna vastajatel oli võimalus oma tööd ka täpsustada, selgus, et keele ja tekstidega töötamine võis hõlmata siiski küllalt erinevaid valdkondi, näiteks õpetamist, tõlkimist-toimetamist, aga ka sagedast e-kirjade saatmist, dokumentide täitmist või tarbe- ja müügitekstide koostamist. Kokkuvõtlik ülevaade vastajate taustast on esitatud joonisel 1.

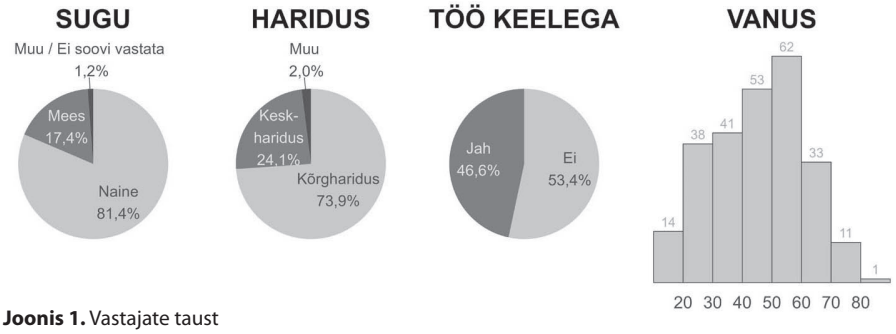

Joonis 1. Vastajate taust

3.2. Vastused

Kokku nimetati 1 159 keelega seotud nähtust. Enamik vastajaid nimetas vaid 1–2 nähtust, ent oli ka üksjagu neid, kes kasutasid ära kogu etteantud ruumi ning loetlesid 10 või enamgi keelenähtust. Üle 10 võis vastuste arv küündida vaid juhul, kui ühe nähtuse lahtris oli loetletud tegelikult mitu erinevat nähtust.

Nagu eeldasime, nimetati eeskätt selliseid nähtusi, mis tugevamalt häirivad (hinnangud 4 ja 5). Sellised nähtused tekitavad arvatavasti tugevamaid tundeid

ning tulevad seetõttu vastamise hetkel paremini meelde. Siiski hõlmas 1 159 vastusest 157 ehk 13,5% ka nähtusi, mida küll märgatakse ja tähele pannakse, ent mida häirivaks ei peeta. Täpsem ülevaade nähtuste arvust ja hinnangutest on esitatud joonisel 2.

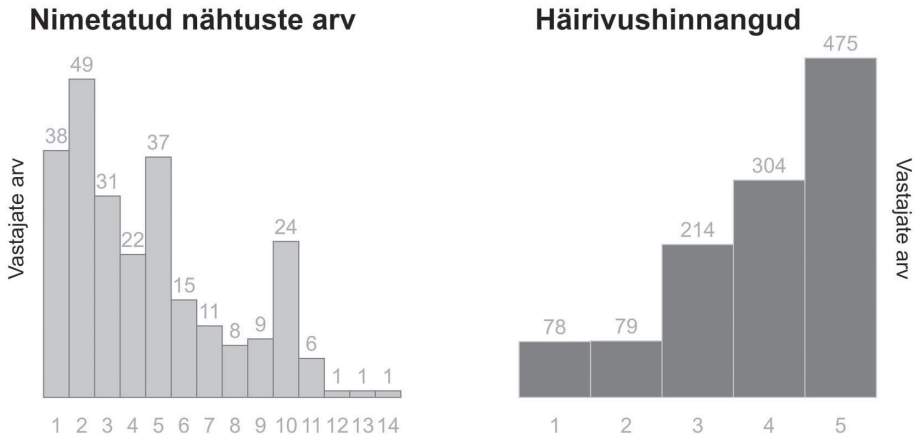

Joonis 2. Ühe vastaja nimetatud nähtuste arv (vasakul) ja nähtustele antud hinnangud (paremal)

3.3. Hinnangute seos vastaja taustaga

Selleks et hinnata, kas ja kuivõrd vastajate taust (sugu, vanus, haridus või töö) nende antud häirivushinnangutega korreleerub (olenemata nimetatud nähtusest), leidsime iga vastaja kohta tema hinnangute keskmise ning kasutasime üldistatud aditiivseid mudeleid (ingl *Generalized Additive Models*, vt Wood 2017), et seletada keskmise hinnangu varieerumist soo, vanuse, hariduse ja keelega töötamise kaudu. Kuna ühe kõneleja nimetatud nähtuste ja seeläbi ka antud hinnangute arv võis ulatuda 1-st 14-ni (vt joonis 2), kasutasime nimetatud nähtuste arvu hinnangute kaaludena. Nõnda on kaalukam keskmine hinnang nendel vastajatel, kes nimetasid palju nähtusi.

Ainsana ilmnes statistiliselt oluline seos vastaja vanuse ning tema keskmise hinnangu vahel: mida vanem oli vastaja, seda häirivamaks ta enda nimetatud nähtusi keskmiselt pidas. Seost ilmestab joonis 3, mille *x*-teljel on kuvatud vastaja vanus, *y*-teljel vastaja hinnangute keskmine ning läbi punktipilve on tõmmatud üldistatud aditiivse mudeli regressioonijoon, mis näitab ennustatud keskmist hinnangut iga vanuse puhul.

Näeme, et ennustatud keskmine hinnang nimetatud nähtuste häirivusele on noorimate vastajate puhul umbes 3,16, see tõuseb vanuse kasvades kuni umbes 60. eluaastani (hinnanguni 4,16), misjärel muutub vanuse efekt nõrgemaks. Seega kinnitavad meie küsitluse andmed osaliselt Miina Norviku & Renate Pajusalu (2022) tähelepanekuid, mille kohaselt on vanemaealistel keelekasutuse suhtes negatiivsemad hoiakud, ehkki siinne analüüs ei too välja, et negatiivsed hoiakud oleksid just noorte keelekasutuse suhtes (aga vt ptk 3.6).

Muude vastaja kohta küsitud tunnustega keskmisel hinnangul statistiliselt oluline seos puudus.

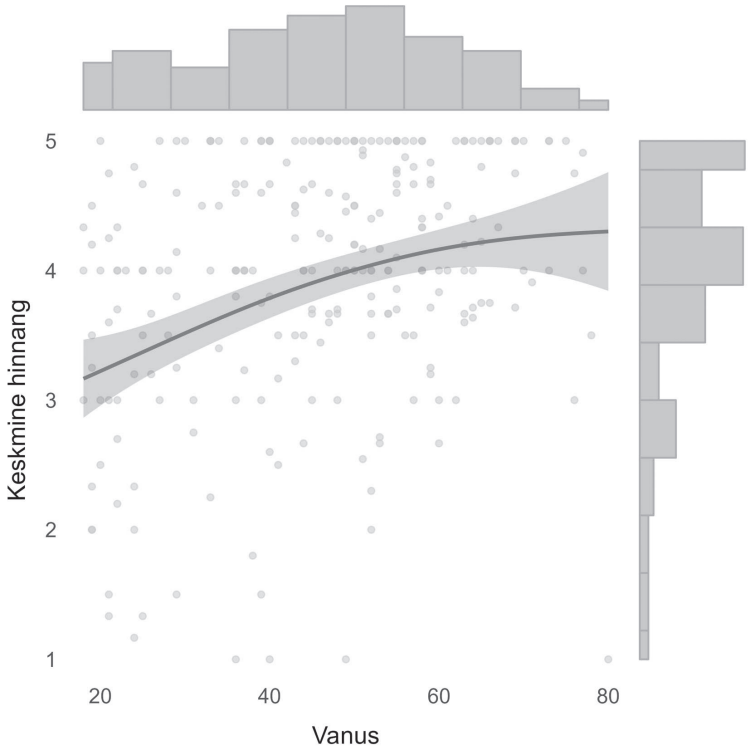

Joonis 3. Vanuse ja keskmise hinnangu vaheline seos üldistatud aditiivse mudeli põhjal (edf = 1,965, F = 14,2, p < 0,001)

3.4. Nimetatud nähtused

Vastustes loetletud keelenähtused kategoriseerisime esiteks vastavalt sellele, kas vastaja täheldas nähtust seoses suulise või kirjaliku keelekasutusega, et saada teada, kummas vormis keelekasutus vastajate jaoks enam esildub. Kui nimetati mõlemat või jäeti keelekasutussituatsioon täpsustamata, määrasime kategooriaks "suuline ja kirjalik".[3] Selliste kategooriate põhjal jaotusid nimetatud keelenähtused klassidesse suhteliselt võrdselt: 37,6% nähtustest puudutas nii suulist kui ka kirjalikku keelekasutust, 31,7% ainult kirjalikku ja 29,1% ainult suulist. Lisaks mainiti 1,6%-l juhtudest nähtusi, mis liigitusid metatasandi nähtusteks ning kommenteerisid keelekasutust üldisemalt: ühtse standardkeele ihalus, keelekasutuse kallal norimine, ühetähenduslikkuse soov, murdekeelte hääbumine, aga ka elustamine, rahvustest ja keeltest kõnelemine, eesti keele kasutusvaldkondade kitsenemine, kõnelejate arvu vähenemine, välismaalaste eesti keele oskus, registrite ja stiilide segiajamine.

Järgmiseks jagasime nimetatud nähtused klassidesse vastavalt kirjeldatud keeletasandile. Keeletasandite määramiseks ja nähtuste üldistamiseks kasutasime enamasti vastaja vabatekstilist kirjeldust ning toodud näiteid. Eristasime kaheksat üldisemat tasandit: häälidus, ortograafia, sõnavara, semantika, morfoloogia,

[3] Mõnel puhul määras valiku ka kirjeldatud keeletasand ise. Näiteks lugesime ortograafiaga seotud nähtused alati kirjutatud keele ning häälidusega seotud küsimused suulise keele nähtuste alla. Määratlemata juhtude klassifitseerimine "suuliseks ja kirjalikuks" on siiski mõnevõrra meelevaldne, kuna ei ole teada, kas vastaja pidaski silmas nähtust üldisemalt või jättis lihtsalt vastuses enda jaoks konkreetse keelekasutussituatsiooni täpsustamata.

süntaks, morfosüntaks ja väljendusoskus. Kirjeldame põgusalt kõiki tasandeid alapeatükkides 3.4.1–3.4.8 ning toome konkreetsemaid näiteid, kus võimalik.[4] Klasside piirid on kohati mõistagi subjektiivsed ja kattuvad, näiteks võivad muutused häälduses (sõnarõhu liikumine, välted) olla seotud muutustega morfoloogias ja ortograafias. Samamoodi on omavahel tugevalt seotud sõnavara ja semantika klassid, viimasesse määrasime nähtused eelkõige siis, kui vastaja ise oli tähenduse aspekti ühel või teisel moel rõhutanud (nt "Ei teata sõnade tähendust, ei osata võõrsõnu kasutada").

3.4.1. Hääldus

Hääldusega seotud nähtuste klass oli üpris varieeruv. Teistest pisut sagedamini (17,9%) nimetati nähtusi, mis puudutasid häälikute kadu, nt *käind*, *aksiis*, *türuk*, *kakskend*, või kokkuhääldust (*mai* 'ma ei'). Teine sagedamini mainitud nähtuste rühm (11,9%) puudutas sõnade rõhku, nt esimese silbi rõhutamine võõrsõnades (*pr `otsent*), mittestandardsed sõnarõhud (*ma `ilmaruum*) või sõnarõhud võõrnimedes (*IK `EA*). Lisaks neile märgati veel palatalisatsiooni (*plus's*, *pudel'*), välteid ( *`pilved*, *`taimed*), võõrkeelepärast intonatsiooni (tõusev intonatsioon lause lõpus), häälikute häälduskohaga seotut (nn *r*-i põristamine, *s*-i susistamine, tagapoolsed vokaalid, nt *laovärv* 'lauvärv', *lähmä*), võõrkeelepärast hääldust (*Ritšard*, *suuši*), helilist/helitut hääldamist (heliline *lehm*, *ahv*, helitu *koff*, *rafas*), millegi poolest muidu mittestandardset hääldust (nt *perriood*, *sammuti*), murdepärast hääldust (nt *pöder*, *sölm*), murdepärast intonatsiooni, kiiret kõnetempot, lohakat diktsiooni, võõrkeelte hääldamist (nt *zat* 'that', *zis* 'this'), hüperkorrektsust (nt *müüa*, *süüa*), infantiilset kõnet (nn ninnunännutamist), ingressiivset kõnet ning metateesi (nt *hauind*).

3.4.2. Ortograafia

Ortograafiaga seonduvatest nähtustest toodi enim välja kirjavahemärkide puudumist või nende valesti kasutamist (23,4%). Põhiliselt häirisid vastajaid komavead, aga ka kooloni kasutamine kellaaegades ning jutumärkide, punktide ja sidekriipsude kasutusvead. Teine sagedasem (16,2%) ortograafia alla liigituv klass puudutas sõnade õigekirjavigu, eraldi klassiks liigitusid näited, mis puudutasid häälduspärast kirjaviisi (12,8%) nii oma- (nt *aitähh*, *-matta*, *mõtetu*, *ültse*) kui ka võõrsõnades (nt *potensiaalne*, *pankrott*, *pensionäär*). Samal määral (12,3%) mainiti kokku- ja lahkukirjutamise vigu, näiteks liitmäärsõnade ja kaassõnafraaside kokkukirjutamist (nt *koguaeg*, *igapäev*, *veelkord*, *lauapeale*, *voodialla*) või liitsõnade lahkukirjutamist (nt *jalgratta parkla*, *moosi purk*, *poiste koor*). Lisaks neile sagedamatele klassidele mainiti veel suur- ja väiketähtede kasutust (põhiliselt suure ja väikese algustähe kasutusvigu, ent ka läbiva suurtähe kasutust), kirjapildi lühendamist (nt *kle*, *pmst*, *ss* või võõrkeelsed lühendid *LOL*, *omg*, *btw*), trükivigu, arvude kirjutamise vigu (nt *5. aastane*, *4 kuuse*), täpitähtede mittekasutamist ning eestipäraste ja ajalooliste kohanimede tõrjumist (nt *Kolumbia*, *Lüübek*, *Võnnu*).

[4] Seda, milliseid keeletasandeid nimetati pigem suulise ja milliseid kirjaliku keelekasutusega seoses, me selles artiklis mahupiirangute tõttu ei analüüsi. Vastavad seosed on välja toodud aga Eesti Rakenduslingvistika Ühingu kevadkonverentsil peetud ettekandes "Milline keelekasutus eestlasi häirib?" (Pilvik jt 2025), mille salvestus on leitav Eesti Keele Instituudi YouTube'i kanalilt https://youtu.be/2xr4orztWwU?si=jmX00Zt-u4T0Eshg (17.3.2026).

3.4.3. Sõnavara

Sõnavara puhul nimetati enim (33%) võõrkeelsete sõnade ja väljendite kasutamist (nt *pohui*, *oh my god*, *follow*, *eww*) ja mugandamist (nt *okei*, *davai*, *deitima*, *keiss*, *käntseldama*, *sorri*, *äpp*). Sageduselt järgmise (22,9%) klassi moodustasid mittestandardsed omakeelsed sõnakujud ja väljendid, sh roppuste ja vandesõnade kasutamine (nt *türa*), kõnekeelne lühendamine (nt *burks*, *enekas*, *eur*), hoidjakeele kasutus (nt *bassu*, *kõtu*, *lallu*), traditsiooniliste piirkonnakeelte/murrete sõnakujud ja väljendid (nt *kuna*, *hõlst*, *kodima*, *pürst*), aga ka sõnakujud, mille võimalik piirkondlik levikutaust ei ole kuigi selge (nt *ikkagist, muidugist, üsnagist*, *kaan*, *paprikas*, *praegust/praegult*, *teenendaja*). 10,6% sõnavaranähtustest puudutas diskursuspartiklite ja -markerite kasutust (nt *nagu*, *onju*, *vaata*, *et*, *eksole*, *eks*), umbes sama palju (10,3%) nimetati toortõlkelisi väljendeid (nt *päeva lõpuks*, *teema on laual*, *armastan sind kuuni ja tagasi*, *ei ole minu tassike teed*, *võtsin pildi*). Lisaks nendele klassidele loetleti veel võõrsõnade kasutust (nt *paradigma*, *manuaalne*, *narratiiv*), täidetud pauside ehk üneemide kasutamist (nt *ee*, *ää*), uudissõnu (nt *kerksuskeskus*, *abikõlblik*, *jätkupidev*, *teekaart*), tõlkevigu masintõlkelistes tekstides, terminoloogilist vaesestumist ning kujundlike väljendite liigkasutamist. Märkimisväärne on, et 8,8% sõnavara nähtustest moodustas (pigem häirivaks peetud) üksiksõnade ja -väljendite kasutamine (nt *päikest*, *asi*, *kõnetama*, *nägemist*, *inimesed*, *lausaline*, *moel või teisel*, *paberkandja*, *see ei ole nii*, *taotluslik*, *täiega*).

3.4.4. Semantika

Semantikanähtuste alla liigitusid eelkõige (58%) sõna(vormi)d, mille tähendust on varasemalt püütud keelekorralduses normida ja mida on seepärast koolis õpetatud (vt lähemalt Risberg 2024), nt *õieti*, *ennem*, *vahest*, *järgi*, *tänu*, *peale*, *enamus*, *vabandama*, *üksteise*, või mille kasutamist teatud tähenduses on peetud võõrmõjuliseks, nt *täna*, *väljakutse*. Lisaks toodi välja võõrsõnade (nt *haltuura*, *perfektne*, *positivism*), omasõnade (nt *lipitsema*) ja murdesõnade (nt *selle* 'sellepärast') tähenduste mittetundmist ja kasutamist vastaja hinnangul ebasobivas tähenduses, kujundliku keele mittetundmist (nt *krokodillipisarad*, *vihma käest räästa alla*), uute (võõrmõjuliste) tähenduste tekkimist (nt sõnadele *liiderlik*, *absoluutselt*, *dekaad*, *adresseerima*), semantilisi ebakõlasid (nt *langev majandustõus*, *nii kurb*, *kui see ka pole*), sõnade kasutamist erialakeelest hälbivates tähendustes või kontekstides (nt *laev seilas*, *plastik*).

3.4.5. Morfoloogia

Morfoloogia alla liigitatud nähtuste ülekaalukas enamus (55,1%) puudutas käändtüübi vaheldust, eriti mitmuse osastava *si*-lõpuliste vormide kasutamist *sid*- või vokaalmitmuse asemel (nt *autosi*, *majasi*, *emasi*), ainsuse sisseütleva lühikese vormi kasutamist pika asemel (nt *Eesti*, *Tartu*, *kontori*), mittestandardset lõpuvaheldust (nt *õlu*, *suhkurt*, *miksrit*, *mõrudat*, *nüridat*), nõrga astme vormide kasutamist tugeva astme asemel (nt *kohvi*, *asfaldit*, *kontserdit*) ning mitmuse osastava vokaalmitmuse mittekasutamist (nt *kanasid*, *heinasid*, *lehmasid*). Teiseks sagedasimat mainimist (16,7%) leidis indefiniitpronoomenite *gi*-liite asukoht (nt *kellegile*,

kellegil, *millegist*). Harvemini mainiti veel pöördtüübi vaheldust (nt *lõppeb*, *sattub* või *taodelda*, *töödanud*), sõnamoodustust (eeskätt "tarbetut" *lt*-tuletust määrsõnadest, nt *koheselt*, *igapäevaselt*, *õigeaegselt*, või "tarbetut" liitsõnamoodustust, nagu *murekoht*, *perekodu*, *uueväärne*), erinevaid piirkondlikke vorme (nt *jooksta*, *ei teha*, *ilusamb*) ning ajalooliste käändevormide (ekstsessiiv, latiiv, instruktiiv) esinemist, nt *kodunt*, *puru* (*minema*), *kodu* (*minema*), *jala* (selmet *jalgsi*). Nimetati ka mitmuse ja ülivõrde liigkasutamist.

3.4.6. Süntaks

Süntaksi alla liigitasime eeskätt nähtused, kus mainiti lauseehitust laiemalt (44,4%): kas siis selle võõrkeelepärasust või muus mõttes mittestandardsust, indefiniitpronoomeni *üks* kasutamist artiklina, lause alustamist sidesõnaga, lauselühendite kasutamist või sidesõna kasutamist küsivas komplementlauses (nt *olen mõelnud, et kas maakera on ümmargune*). Teiseks sagedasema klassi (25,4%) moodustas konstruktsiooniline varieerumine, näiteks küsimuse vormistamine (nt *vä/või*-küsipartikli abil või väitlausekujulisena), *poolt*-konstruktsiooni kasutamine (nt *tehtud kellegi poolt*), omaja- või kogejakonstruktsiooni vormistamine (nt *ma oman teadmist*), progressiivi kasutamine (nt *olen õppimas*), asesõnalise subjekti väljajätt (nt *läksime*), *tud*-passiivi kasutamine impersonaali asemel (nt *ma olin kiusatud*), üldisikulise konstruktsiooni vormistus (nt *kui sa vaatad läbi roosade prillide*) ja mitmekordne eitus. Lisaks neile klassidele toodi välja ka sõnajärjest tulenevat mitmeti tõlgendatavust (nt *mees suri haiglas saadud vigastustesse*) või süntaktilisi toortõlkeid ja öeldise puudumist lauses.

3.4.7. Morfosüntaks

Morfosüntaktiliste nähtuste alla liigitasime sellised nähtused, milles sõna vormi mõjutab selle süntaktiline (ja sageli ka semantiline) funktsioon. Suurima alamklassi (41,9%) moodustasid siin mittestandardseks peetud[5] käändevormid, nt nimetavas käändes ajamäärused või nimetavas käändes arvsõnaosisega ajamäärused (nt *esimene aprill*, *kaks tuhat kaksteist aastal*), rektsioonid (nt *põhineb faktile*, *sarnane millelegi*), täisobjekti kasutamine osaobjekti asemel (nt *kuvatakse pilt*) ja saavas käändes öeldistäitemäärus nimetavas käändes öeldistäite asemel (nt *eesmärgiks on*). Lisaks nimetati toortõlkeid (nt *tänud*, *ratast sõitma*), konstruktsioonilist varieerumist puudutavaid nähtusi (nt *tere hommikut*, *mis iganes*, *millegi osas*), ühildumisnähtusi (nt *osad* hulgasõnana, nimetavas käändes täiendid, nagu *Adidas dressid*) ja verbivormide kasutuse varieerumist (nt ainsuse 3. isiku kindla kõneviisi vorm käskiva kõneviisi asemel, lihtminevik liitmineviku asemel).

3.4.8. Väljendusoskus

Väljendusoskuse alla liigitasime vastused, milles nimetati kantseliiti (21%), viisakusstrateegiaid (17,7%) (nt sinatamist, viisakusvormelite (mitte)kasutamist, vahelerääkimist), lihtsalt väikest sõnavara, tarbetut paljusõnalisust (sh liiga pikki lauseid) või hoopis napisõnalisust, ebamäärasust, liigset keerukust, sõnakordusi,

[5] Vastajate toodud näidetest ilmnes nähtusi ja keelendeid, millele on keelekorralduses, keelehooldes ja kooliõpetuses pikka aega negatiivselt tähelepanu pööratud. Seetõttu, isegi kui tänapäevaks on nimetatud nähtusi keelekorralduses aktsepteeritud, peavad osad keelekasutajad neid endiselt veaks.

liiasust (nt *pidulik gaala*), liigset paatoslikkust, pehmendamist, poolikuid lauseid ja sõnavääratusi.

3.5. Keeletasandite nimetamise sagedus ja hinnangud

Järgmiseks esitame kirjeldatud keeletasandite mainimise sagedused (joonis 4) ning neile antud häirivushinnangute jaotumise (joonis 5).

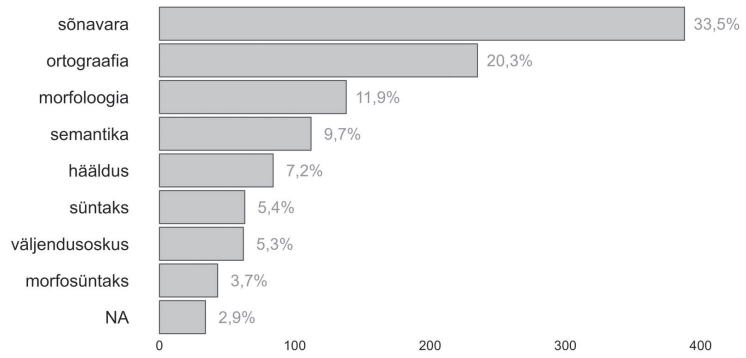

Joonis 4. Keeletasandite nimetamise sagedus

Jooniselt 4 näeme, et ülekaalukalt enim nimetati keelenähtusi, mis seonduvad sõnavaraga ehk erinevate sõna(kuju)de ja väljendite kasutusega (33,5% kõigist vastustest). Järgmiseks nimetati ortograafia- (20,3%) ning morfoloogiatasandi nähtusi (11,9%). Üle saja korra toodi välja ka sõnade ja väljendite tähendusi (9,7%). Vähem leidis mainimist muude keeletasanditega seonduv. Kategooria *NA* (ingl *Not Available* või *Not Applicable*) alla liigitasime nii metatasandi kirjeldused kui ka nähtused, mis küll seostusid vastaja jaoks selgemalt kirjaliku või suulise keelekasutusega, ent mis ei puudutanud otseselt ühtki kaheksast kategooriast, näiteks emotikonide kasutuse, kirjalike tekstide toimetamatuse või teksti vormistuse.

Kui võrrelda eri keeletasandite nähtuste häirivushinnanguid (joonis 5), ilmneb, et enim häirivaks peeti morfoloogia ja väljendusoskusega seotut, ent pea kõiki nimetatud nähtusi hinnati pigem häirivaks. Teistest keeletasanditest eristub häälduse seotu, millesse suhtuti leebemalt (keskmine häirivuse hinnang 2,98).

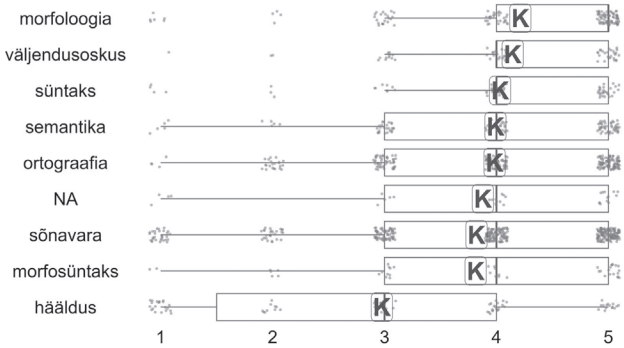

Joonis 5. Häirivuse hinnangud vastavalt nimetatud nähtuse keeletasandile (*K* tähistab vastava keeletasandi hinnangute keskmist, hallid punktid esindavad üksikute nähtuste hinnanguid)

Häirivushinnangute põhjal kattuvad meie tulemused seega osalt Mailis Sauli (2022) leituga, eriti mis puudutab tugevaid negatiivseid hoiakuid morfoloogilistesse nähtustesse (nt norminguvastastesse käändevormidesse). See on ootuspärane, sest morfoloogia varieerumine on olnud eesti keelekorralduse üks keskseid küsimusi ning nõukogude perioodi algusajal oli rööpvormide lubamine normikeeles väga piiratud, olukord läks paremaks 1970-ndate lõpus ja 1980-ndate alguses (vt nt Erelt 2002, Kasik 2022). Rööpvormide aktsepteerimine on ka tänapäeva keelekorralduse aktuaalsemaid teemasid (vt nt Paet 2023, Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsused).

3.6. Vastuste mitmetunnuseline analüüs

Küsimustikus andsime vastajatele iga nähtuse puhul ka võimaluse täpsustada, kelle keelekasutuses nähtust on täheldatud. Vabatekstilised vastused rühmitasime taas suurematesse klassidesse kas mainitud eluala, vanuse vm põhjal. Ligi veerandi (23,5%) nimetatud nähtuste puhul jäeti konkreetne rühm täpsustamata ning selle asemel leiti, et nähtust võib täheldada kõigi keelekasutuses. Täpsustatud juhtude puhul leidsid aga enim mainimist ajakirjanikud (18,8%), sh tele- ja raadioajakirjanikud, noored (17,5%), kusjuures sageli täpsustamata, kas mõeldud on lapsi, teismelisi või noori täiskasvanuid (siin lugesime nad kõik noorte hulka), ning sotsiaalmeedia kasutajad (10,9%). Üldistustest hoolimata jäi andmestikku kokku 30 erinevat rühma, viidates sellele, et kirjeldatud oli küllalt erinevate rühmade keelekasutust.

Selleks, et näha, millised kirjeldatud keeletasandid, mainitud kasutajarühmad ning nähtusele antud häirivushinnangud sagedamini koos esinevad, viisime läbi mitmese korrespondentsanalüüsi (ingl *Multiple Correspondence Analysis*). Meetod võimaldab graafiliste kauguste abil kuvada eri tunnuste (nt keeletasand, kasutajarühm, häirivushinnang) võimalike väärtuste sagedusel põhinevaid koosesinemisi: mida lähemal on kaks väärtust teineteisele graafiliselt, seda sagedamini esinevad need andmetes koos, ent arvesse võetakse ka nende seoseid muude tunnuste väärtustega (vt nt Levshina 2015). Mitmese korrespondentsanalüüsi tarbeks kohandasime andmestikku nõnda, et kordasime iga nimetatud nähtust ja selle hinnangut iga välja toodud kasutajarühma kohta. Selle tõttu võisid saada võimendatud mõned keeletasandid, mille alla kuuluvaid nähtusi peeti sagedasti omaseks paljudele erinevatele kasutajarühmadele. Algandmestiku ning kohandatud andmestiku keeletasandite proportsionaalse jaotuse kontrollimisel me aga olulisi muutusi ei täheldanud, suurim muutus puudutas sõnavaratasandit, mille osakaal kasvas 2%. Analüüsi väljund kahemõõtmelisel graafikul on esitatud joonisel 6. Teksti suurus väljendab mainimise sagedust, kirjatüüp ja toon kolme kaasatud tunnust. Joonise keskpaika koonduvad väärtused, mida mainiti väga sagedasti või mille kasutus ei korreleerunud oluliselt mingi muu konkreetse väärtuse kasutusega.

Jooniselt 6 on näha, et enim (sagedasti hinnangutega 4 ja 5) häirisid vastajaid süntaksi, morfoloogia ja semantika nähtused, mille kasutamisega seostati enam ajakirjanikke või noori inimesi, aga ka muid rühmi (nt ametnikke, spetsialiste, õpetajaid-teadlasi või kirjanikke-tõlkijaid-toimetajaid). Joonise keskmisse klastrisse paigutuvad ka sõnavara nähtused, mille keskmine häirivushinnang jäi küll alla 4 (vt joonist 5), ent mille kasutust on tugevalt seostatud samuti ajakirjanike, spetsialistide ja noorte keelega. Väljendusoskust (joonise alumine vasakpoolne

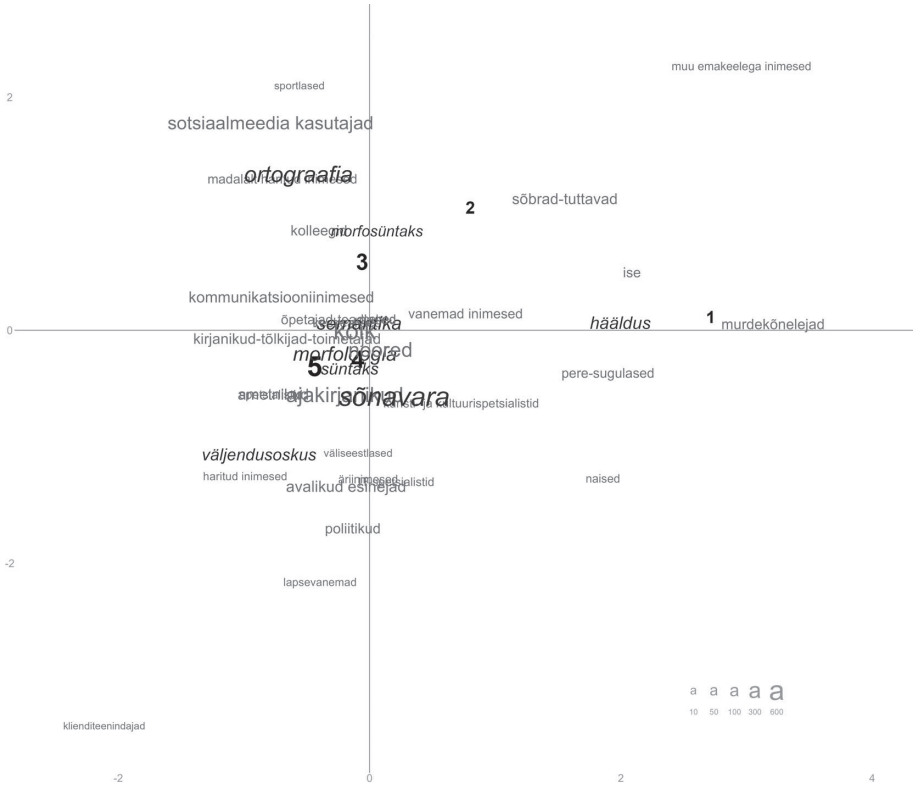

Joonis 6. Keeletasandite (märgitud hallis kaldkirjas), kasutajarühmade (märgitud helehallis püstkirjas) ja häirivushinnangute (märgitud tumehallis paksus kirjas) koosesinemised mitmese korrespondentsanalüüsi graafikul

klaster) mainiti põhiliselt seoses kõiksugu avalike esinejate ja poliitikutega (aga ka väliseestlaste, haritud inimeste, IT-spetsialistide, äriinimeste ja klienditeenindajatega) ning selliseid nähtusi hinnati samuti pigem häirivaks.

Ortograafia nähtused, mida on täheldatud põhiliselt sotsiaalmeedias, ja morfosüntaks häirisid vastajaid pisut vähem (joonise 6 ülemine vasakpoolne klaster). Kõige vähem (hinnangu 1 läheduses) häirisid vastajaid aga häälduse seotud nähtused, mille kasutust on täheldatud põhiliselt pere ja sugulaste, murdekõnelejate, muu emakeelega inimeste, vanemate inimeste ja sõprade-tuttavate kõnepruugis. Meie vaatepunktist oligi üks huvitavamaid tulemusi, et piirkondlike keelekujude kasutamine ei häiri, kui see on teadvustatud. Nähtused, mida võib samuti pidada murdepärasusteks, võisid aga osutuda väga häirivaks, kui neid polnud murdejoontena teadvustatud (näiteks vorm *kellegil* või *si*-lõpulised mitmuse partitiivi vormid, vt kasutust murretes Saareste 1955: 16, 69). Oluline on märkida, et ka muu emakeelega inimeste häälldust ei peetud häirivaks.

4. Kokkuvõte ja arutelu

Artiklis vaatlesime kvantitatiivselt eesti keele kõnelejate keelelisi hoiakuid, kasutades selleks vastuseid veebiküsitlusele, milles palusime loetleda silmatorkavaid või kõrvajäävaid jooni eesti keele kasutuses. Kokku 253 vastaja 1 159 nimetatud nähtuse põhjal nägime, et ootuspäraselt nimetati enim nähtusi, mis tugevalt häirivad (hinnangud 4 ja 5) ning et häirivuse hinnang korreleerus positiivselt vastaja vanusega. Enim nimetati sõnavaratasandi nähtusi (millest umbes poole moodustasid võõrkeelsete sõnade kasutamine ja mugandamine ning (varasemalt) mittestandardsete sõnakujude ja väljendite kasutus) ning erinevaid ortograafiaga seotud nähtusi. Teisisõnu: esmajärgus tuli vastajatele meelde see, millele koolitundides ja keelehooldeallikates on palju tähelepanu pööratud. Hääldusega seotud nähtusi hinnati vähim häirivaks (ilmselt seetõttu, et häälдust ei ole enamasti normeeritud), samas häirib vastajaid, kui suuline kõne trügib kirjapilti ja väljendub ortograafias või morfoloogias. Enim toodi häirivana esile noorte ja (tele-, raadio-, trüki- ja veebimeedia) ajakirjanike keelekasutust. Piirkondlike keelekujudega seotut pannakse küll tähele, aga see ei häiri, juhul kui piirkondlik eripära on teadvustatud.

Tulemusi saab otseselt seostada ühiskonnas laialt levinud standardkeele ideoloogiaga, mille põhiolemuseks on veendumus, et keel peab olema puhas, korrektne ja õige. Vastajate poolt välja toodud ja eriti tugevalt häirivad keelenähtused olid enamasti seotud eksimustega koolis ja keelekorralduses (varasemalt ainu)õigeks peetud normide vastu. Enamasti täheldati sõnavaraga seotut (sh kirjakuju ja tähenduste muutumist), ent neid on keeletasanditest ka kõige lihtsam märgata (Burridge & Bergs 2017: 21). Vähem oli märgitud raskemini hoomatavat, nt süntaktilist või morfosüntaktilist varieerumist, ning väljendusoskusega seotut. Samas võiks väita, et just nende tasandite probleemid võivad tekitada suhtlemisel enam raskusi kui üksikud sõnad, mis osa kuulajaid lihtsalt häirivad, aga ei tekita mõistmisraskusi.

Samuti ilmnes, et erakordselt tähelepanelikud ja kriitilised ollakse ajakirjanike ja noorte keele suhtes. Ajakirjanikele suunatud kriitika on pikkade traditsioonidega: juba 1920-ndatest on pärit mõttekäik, et “Soovitav on aluseks võtta mingi põhimõte, aga mitte ajakirjanduse keel” (Trinkman 1928: 109). Nõukogude perioodil oli ajakirjanike keel korrektorite-keeletoimetajate erilise tähelepanu all ning keelekultuuri sildi all tegeleti süstemaatiliselt ajakirjanduskeele keelelise analüüsi ja kritiseerimisega (Kasik 2022). Seega pole imestada, et ka praegu jälgitakse nende keelekasutust erilise hoolega. Samuti ei ole üllatav kriitika noorte keelekasutuse suhtes. Noori, eriti teismelisi, on peetud põhiliseks keelemuutuste allikaks, olgugi et põhiosa keelelistest uuendustest vanusega kaovad (vt nt Cheshire 2005, Wagner 2012, Tagliamonte 2016).

Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et vanus oli meie küsitluses ainus vastajaga seotud parameeter, mis osutus statistiliselt oluliseks, ehkki olime oletanud, et selleks on pigem keelega seotud töö. Vanemad vastajad olid esitatud keelenähtuste suhtes üldiselt kriitilisemad. Seda tulemust võib seletada mitmeti: ühelt poolt on vanemad vastajad ilmselt õppinud ajal, mil keelekorraldus oli rohkem ettekirjutav ning ühiskond rangeid norme rohkem peale suruv (vt Lindström jt 2023); teiselt poolt võib suhtumine standardkeele joontesse elu jooksul muutuda. Sotsiolingvistikas on leitud, et kõige rohkem mittestandardseid keelejooni kasutatakse teismeeas, samas kui keskikka jõudes kohanetakse normingutega (vt nt Wagner 2012). On ootuspärane, et sama toimub ka keelehoiakutega.

Uuringuid selle kohta, mis inimeste keelelisi hoiakuid mõjutab, on tänaseks maailmas tehtud üsna palju. Näiteks on leitud, et tundlikkus n-ö keelevigade suhtes ei ole seotud tingimata traditsiooniliste sotsiolingvistiliste kategooriatega, nagu sugu, vanus ja haridustase, vaid võib olla seotud ka isiksuseomadustega (Boland & Queen 2016: 1). Siinse uurimuse tarvis küsiti osalejatelt vaid vanust, sugu, haridustaset ja seda, kas nende erialane töö on seotud keele ja eestikeelsete tekstidega. Järgmised uuringud, mille sisendi jaoks see küsitlus tehti, keskenduvad varieeruvate keelenähtuste töötlemisele ja hoiakutele, ühe osana uuritakse ka isiksuseomaduste rolli valikute tegemisel.

Viidatud kirjandus

Algvere, Kristel. 2025. Adult L1 users' attitudes towards their proficiency in written Estonian as evidence of deep-rooted language ideologies. *ESUKA–JEFUL* 16(2). 5–50. https://doi.org/10.12697/jeful.2025.16.2.01

Baumeister, Roy F., Ellen Bratslavsky, Catrin Finkenauer & Kathleen D. Vohs. 2001. Bad is stronger than good. *Review of General Psychology* 5(4). 323–370. https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.323.

Boland, Julie E. & Robin Queen. 2016. If you're house is still available, send me an email: Personality influences reactions to written errors in email messages. *PLoS ONE* 11(3). e0149885. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0149885

Burridge, Kate & Alexander Bergs. 2017. *Understanding language change* (Understanding Language Series). London, New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315463018.

Cheshire, Jenny. 2005. Age- and generation-specific use of language. Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier & Peter Trudgill (eds.), *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society*, 1552–1563. Berlin, New York: De Gruyter Mouton. https://doi.org/doi:10.1515/9783110171488.2.8.1552

Dragojevic, Marko, Howard Giles & Bernadette M. Watson. 2013. The social meanings of language, dialect and accent: International perspectives on speech styles. Howard Giles & Bernadette M. Watson (eds.), *Language ideologies and language attitudes: A foundational framework*, 1–25. New York: Peter Lang.

Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsused. https://www.emakeeleselts.ee/keeletoimkond/ (17.3.2026).

Erelt, Tiiu. 2002. *Eesti keelekorraldus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Fazio, Russell H. & Michael A. Olson. 2003. Attitudes: Foundations, functions, and consequences. Michael A. Hogg & Joel Cooper (eds.), *The Sage handbook of social psychology*, 139–160. London: Sage. https://doi.org/10.4135/9781848608221.n6

Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to language* (Key Topics in Sociolinguistics). Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511844713

Irvine, Judith T. & Susan Gal. 2000. Language ideology and linguistic differentiation. Paul V. Kroskrity (ed.), *Regimes of language: Ideologies, polities, and identities*, 35–84. Santa Fe: School of American Research Press.

Kasik, Reet. 2022. Keelekorraldus Nõukogude Eestis (Vaateid eesti keelekorralduse arenguloole). *Keel ja Kirjandus* 64(12). 1093–1103. https://doi.org/10.54013/kk780a2

Kängsepp, Annika. 2024. Käändevormide varieerumine ja seda mõjutavad tegurid kirjalikus keeles indefiniitpronoomeni keegi näitel. *Keel ja Kirjandus* 66(11). 1016–1037. https://doi.org/10.54013/kk803a3

Langer, Nils & Agnete Nesse. 2012. Linguistic purism. Juan M. Hernández-Campoy & Juan C. Conde-Silvestre (eds.), *The handbook of historical sociolinguistics* (Blackwell Handbooks in Linguistics), 607–625. Oxford: Wiley-Blackwell. https://doi.org/10.1002/9781118257227.ch33

Levshina, Natalia. 2015. *How to do linguistics with R: Data exploration and statistical analysis*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. https://doi.org/10.1075/z.195
Lindström, Liina, Lydia Risberg & Helen Plado. 2023. Language ideologies and beliefs about language in Estonia and Estonian language planning. *ESUKA–JEFUL* 14(1). 7–48. https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.1.01
Milroy, James. 2001. Language ideologies and the consequences of standardization. *Journal of Sociolinguistics* 5(4). 530–555. https://doi.org/10.1111/1467-9481.00163
Milroy, James & Lesley Milroy. 2012. *Authority in language: Investigating standard English* (Routledge Linguistics Classic), 4th edn. London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203124666
Norvik, Miina & Renate Pajusalu. 2022. 'Mina räägin kõigiga ühtemoodi, omas stiilis': Eestlaste arvamusi keelest ja keelekasutusest. *Akadeemia* 7. 1202–1238.
Paet, Tiina. 2023. *Võõrainese kinnistumine eesti keeles: Keelekorralduslik ja leksikograafiline vaade* (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 51). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Pilvik, Maarja-Liisa, Liina Lindström, Kristel Algvere, Lydia Risberg, Helen Plado & Annika Kängsepp. 2025. *Milline keelekasutus eestlasi häirib?* Ettekanne 22. rakenduslingvistika konverentsil "(De)standardiseerimine keeles ja kasutuses", 24.–25. aprill, Tallinn. https://www.rakenduslingvistika.ee/konverentsid/eru-kevad-konverents-2025/ (17.3.2026).
Plado, Helen. 2022. Rahvakeelsus XX sajandi alguskümnendite Eesti keelekorralduses (Vaateid eesti keelekorralduse arenguloole). *Keel ja Kirjandus* 64(12). 1075–1092. https://doi.org/10.54013/kk780a1
Raag, Raimo. 2008. *Talurahva keelest riigikeeleks*. Tartu: Atlex.
Risberg, Lydia. 2024. *Sõnatähendused ja sõnaraamat: Kasutuspõhine sisend eesti keelekorraldusele* (Dissertationes Philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 52). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Risberg, Lydia & Margit Langemets. 2021. Paronüümide probleem eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 63(10). 903–926. https://doi.org/10.54013/kk766a4
Risberg, Lydia & Liina Lindström. 2023. Eesti keeleteaduse ja keelekorralduse areng verbirektsiooni näitel (Vaateid eesti keelekorralduse arenguloole). *Keel ja Kirjandus* 65(3). 304–327. https://doi.org/10.54013/kk783a3
Rozenvalde, Kerttu & Kristel Algvere. 2024. Mis on kaalul, kui teemaks on keel? Keeleideoloogiline vaidlus *liiderliku* üle. *Keel ja Kirjandus* 66(10). 920–939. https://doi.org/10.54013/kk802a3
Rozin, Paul & Edward B. Rozyman. 2001. Negativity bias, negativity dominance, and contagion. *Personality and Social Psychology Review* 5(4). 296–320. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0504_2
Saareste, Andrus. 1955. *Petit atlas des parlers estoniens = Väike eesti murdeatlas* (Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs akademien 28). Uppsala: Almqvist & Wiksells.
Saul, Mailis. 2022. *Suhtluse häirivad asjaolud: Intervjuud 20–30aastaste Lõuna-Eesti noortega*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. http://hdl.handle.net/10062/82538
Silverstein, Michael. 1979. Language structure and linguistic ideology. Paul R. Cline, William F. Hanks & Carol L. Hofbauer (eds.), *The elements: A parasession on linguistic units and levels*, 193–247. Chicago: Chicago Linguistic Society.
Tagliamonte, Sali. 2016. *Teen talk: The language of adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781139583800
Trinkman, Elmar. 1928. Koosolek 4. nov 1928 (Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid). *Eesti Keel* 5–6. 108–109.
Truan, Naomi & Esther Jahns. 2024. Introduction: Language ideologies – again? New insights from a flourishing field. *European Journal of Applied Linguistics* 12(1). 1–13. https://doi.org/10.1515/eujal-2024-0021

Vainik, Ene & Geda Paulsen. 2023. Kujundlik mõtlemine 2020–2022. aasta keelekriisis. *Keel ja Kirjandus* 65(7). 651–677. https://doi.org/10.54013/kk787a1
Vainik, Ene & Geda Paulsen. 2025. The lexicographical object in flux: Metaphoric framings during the public dictionary debate in Estonia (2020–2024). *International Journal of Lexicography* 39. ecaf026. https://doi.org/10.1093/ijl/ecaf026
Viht, Annika & Külli Habicht. 2022. Baltisaksa periood eesti keele korralduses (Vaateid eesti keelekorralduse arenguloole). *Keel ja Kirjandus* 64(11). 1031–1049. https://doi.org/10.54013/kk779a4
Wagner, Suzanne Evans. 2012. Age grading in sociolinguistic theory. *Language and Linguistics Compass* 6(6). 371–382. https://doi.org/10.1002/lnc3.343
Wood, Simon N. 2017. *Generalized additive models: An introduction with R*, 2nd edn. New York: Chapman and Hall. https://doi.org/10.1201/9781315370279
Woolard, Kathryn A. & Bambi B. Schieffelin. 1994. Language ideology. *Annual Review of Anthropology* 23. 55–82.https://doi.org/10.1146/annurev.an.23.100194.000415
Woolard, Kathryn A. 2020. Language ideology. James Stanlaw (ed.), *The international encyclopedia of linguistic anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. https://doi.org/10.1002/9781118786093.iela0217
ÕS 1999 = *Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999*. 1999. Tiiu Erelt (toim.). Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu & Maire Raadik (koost.). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
ÕS 2006 = *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006*. 2006. Tiiu Erelt (toim.). Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu & Maire Raadik (koost.). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

WHAT KINDS OF LANGUAGE USE ANNOY ESTONIANS?

Maarja-Liisa Pilvik[1], Liina Lindström[1], Kristel Algvere[1], Lydia Risberg[2,1], Helen Plado[1], Annika Kängsepp[1]

University of Tartu[1], Institute of the Estonian Language[2]

The article presents an overview of the results of an online survey conducted in February and March 2025, focusing on the question of what kinds of language use annoy L1 speakers of Estonian. The results showed that, in such a listing task, respondents most readily recalled linguistic features that have received considerable attention in school, such as vocabulary and orthography. Errors involving morphological forms (e.g., declension type alternation) were found to be the most problematic, whereas noticeable features related to pronunciation were regarded as the least bothersome. Our findings clearly highlighted the high prestige of the standard language as well as the influence of age on attitudes toward language use: the older the respondent, the more problematic they found the listed features. An interesting observation was that linguistic features linked to regional language varieties are also noticed, but are generally not perceived as bothersome or problematic – provided that the regional background of the feature is recognised.

Keywords: language use, language ideologies, language attitudes, codification, language variation, Estonian

Maarja-Liisa Pilvik (Tartu Ülikool) tegeleb põhiliselt keele morfosüntaktilise varieerumise uurimisega eesti keele eri allkeeltes ja registrites.
Jakobi 2, 50090 Tartu, Eesti
maarja-liisa.pilvik@ut.ee

Liina Lindström (Tartu Ülikool) uurib eesti keele varieerumist ja grammatikat, eriti süntaksit ja selle varieerumist eri allkeeltes ja registrites.
Jakobi 2, 50090 Tartu, Eesti
liina.lindstrom@ut.ee

Kristel Algvere (Tartu Ülikool) uurib keelehoiakuid ja keelelise ebakindluse mõjureid.
Jakobi 2, 50090 Tartu, Eesti
kristel.algvere@ut.ee

Lydia Risberg (Eesti Keele Instituut, Tartu Ülikool) on uurinud keelekorralduse normingute ja soovituste tausta ning keelekorralduse muutumist ajas. Praegu tegeleb suurte keelemudelite uurimisega leksikograafia küsimustes.
Jakobi 2, 50090 Tartu
lydia.risberg@ut.ee

Helen Plado (Tartu Ülikool) on eesti ja lõunaeesti keele uurija, kelle peamiseks uurimisvaldkonnaks on morfosüntaks. Eelkõige huvitab teda keele varieerumine ja muutumine.
Jakobi 2, 50090 Tartu, Eesti
helen.plado@ut.ee

Annika Kängsepp (Tartu Ülikool) uurib *gi-/ki*-liiteliste indefiniitpronoomenite käändevormide varieerumist ning tema peamine uurimisvaldkond on eesti keele morfoloogiline varieerumine.
Jakobi 2, 50090 Tartu, Eesti
annika.kangsepp@ut.ee